

**Tarih Nasıl Yazılır?:
Paul Veyne'in Tarihin İdiografikliği Tezine
Tarihbilimsel Bir Eleştiri**

Cenk Reyhan*

orcid/0000-0001-6188-2738

Öz: Alman filozofları, bilimleri, “doğa bilimleri” ve “tin bilimleri” olarak ikiye ayırdılar. Bilimler arasındaki bu keskin epistemolojik ayrışma sonucunda, bir tarafta betimleme-açıklamaya yönelik yasalı/doğabilim, diğer tarafta anlamaya-anlamlandırmaya yönelik yarasız/tin-insanbilim şeklinde iki karşıt metodoloji gelişti. Paul Veyne’in “Tarih Nasıl Yazılır” başlıklı kitabında bu tür ayırım belirgin bir şekilde izlenebilir. Veyne, kitabında, tarih disiplinini “idiografik” kategoride değerlendirmekte ve “nomotetik” bilimlerden; bilimden, kati bir surette ayrı tutmakta ve neden bilim olmadığına dair bir tartışma yürütmektedir. Makale, Veyne’in adı geçen kitabı örneğinde, tarihin idiografikliği tezinin, bilimin birliği/bilimin tekliği bağlamında, tarihbilimsel bir eleştirisine odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Doğabilim, Tinbilim, Nomotetik, idiografik, Paul Veyne.

**How to Write History:¹
A Historical Scientific Critique of Paul Veyne’s Thesis
on the Idiography of History**

Abstract: German philosophers classified the sciences into two as “natural sciences” and “spiritual sciences”. As a result of this sharp epistemological classification, two opposing methodologies developed. Lawful/natural science developed in order to describe-explain on the one side and lawless/spiritual-human science developed to understand-interpret on the

* Prof. Dr. Ankara HBV Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, e-posta:cenk.reyhan@hbv.edu.tr

¹ The original French title of Paul Veyne’s study is “Comment on écrit l’histoire : essai d’épistémologie”. (Paris: Seuil, 1971.)It was translated to English as “Writing History: Essay on Epistemology”. (Trans. Mina Moore-Rivoluceri), Manchester: Manchester University, 1984.)The conducting of the article at hand is discussed over a Turkish translation of Veyne’s book: “Tarih Nasıl Yazılır?”.(Trans. Nihan Özyıldırım), İstanbul: Metis, 2014.)

other. Such a classification could easily be traced in the study of Paul Veyne: "Writing History: Essay on Epistemology". Veyne, in his study, evaluates the discipline of history in "idiographic" category, strictly separate it from "nomothetic" sciences; science and conduct an explanation on why it is not a science. This article, in the sample of Veyne's study, focuses on the historiological/historical scientific critical of the thesis of the idiography of history within the context of unity of science/uniqueness of science.

Key Words: Science, Natural Science, Spiritual Science, Nomothetic, Idiographic, Paul Veyne

Extended Summary

Paul Veyne, one of the protagonists of the science's epistemological division, argues a dual distinction as the form of lawful/natural science for description-explanation on the one hand, and the lawless/spiritual-human science for understanding-meaning on the other in his study: "Writing History: Essay on Epistemology". In his study, Veyne considered the discipline of history in "idiographic" category, natural sciences on the other hand, in "nomothetic" category. Starting from this division, after he explained why history cannot be considered in the category of natural sciences, claimed that history is not a science. Following the tradition of "two sciences/two cultures", he argued that while nomothetic sciences aimed at introducing laws and types, the idiographic sciences on the other hand, proceeded through singularities. In the critique on whether history can present a type, Veyne sought the criterias of natural science in the methodology of history, and based on that, he concluded it was not possible for history to develop a typology. Hence, Veyne disregarded the aspects of historiology/historical science such as classification, comparison, typology development and conceptualization, and their relationship with historical material. Our aim is to discuss whether we can accept history as a science in the context of Veyne's claims.

Method

Veyne's claims that history cannot be accepted as science will be determined in this text and the probability of the arguments he developed will be epistemologically discussed. For this purpose, Veyne's theories will be compared and criticized with the historical background of the scope of science. The arguments developed about whether science can divided two since Kant and the argument of the unity of science will be discussed.

Discussion

The scientificization of history for Veyne can be pointed out by two attempts: to explain the events with the relevant law or to explain the history as a whole and to explain the driving force behind it. However, he claimed the first attempt to be impossible, for the methodology of historical science bears no resemblance to the methodology of natural sciences. Although the second attempt has been tried to form by the Marxist theory he claimed, it was also an unsuccessful one. For Veyne, if the revolution is precise as long as the reasons that led to the revolution in the Marxist initiative changed within reasonable limits, then history would have been scientificized. Claiming that Marxism could never foresee such a projection, he ruled out the Marxist literature as well.

Veyne while evaluating history within the nomothetic studies that do not produce laws regarding the whole, he also took a dim view of macro-scale holistic explanations as Marx's historical materialism, as well as Weber's ideal typology. Because historical explanation cannot follow one-time and exactly drawn roads, history is not possible to be a science. For him, determinism is not enough for science to be possible. Universal determinism should produce more general clusters and models need to be deciphered using a shortened method applied to macroscopic results. Veyne, claiming that history doesn't provide this, it should be cast aside out of science. Moles however, stated that "human sciences" are better equipped than sciences such as physics, chemistry, astronomy, which are mentioned as "harsh". It is because human sciences have to touch the complex phenomena that are variable, random and uncertain in the field of knowledge and the daily universe in which people live. What is more, he claimed "human sciences" are beyond for these reasons. Even though we don't consider the subject in the context of "unity/uniqueness of science" or from a dichotomy such as harsh-uncertain, backwards-forwards, we attach importance to Moles's proposal which is to develop the logic and epistemology of the uncertain and possible.

One of the arguments of Veyne is that history is not science, because historical knowledge is an obstacle to the notion. The reasons of this are that (1) historical knowledge is descriptive, (2) history is not based on explanatory principles, (3) words are needed to explain about things. If we follow the literature however, we see that while nomothetic sciences are descriptive and explanatory, idiographic sciences are understanding and interpretative. Accordingly, Veyne adopting a two-culturalist classification, concluded that historiography is not "explanatory"/idiographic, but "descriptive"/nomothetic. In addition, while stating that "words to explain how" are needed in historiography, evaluated his expectation on historiography within the context of nomothetic sciences.

When we return back to the argument of Veyne that the theories and types attempted to be created in history are ready summaries of the plotline, we encounter the question of how to write history without typology. "The French Revolution" for example is not a type, while "revolution" is a type. In the context of

“deciphering with a shortened method applied to macroscopic results”, “ The French Revolution” is the sample case of revolution typology. “Waterloo War” is the sample case of war typology.

Result

As a result, science aims to make visible not the phenomena of events and cases, but historical-social facts behind it, accordingly models/type(ologies), non-singular and repetitive war (s), revolution (s), etc. The function of science, making the concrete abstract, is possible with the notion that “description-explanation” or “understanding-explanation” or both, should be analyzed together in the analysis of causality. In this case, because there is no principatory difference between sciences, two folded scientism/two culturalists approach must be overcome. The writing of history, the question of how to write it, should be free of this dichotomy and evaluated within the context of the unity/uniqueness of science and within "historical science".

***

Kökenleri Kant’a değin inen bir ayırımla; Alman filozofları, bilimleri, “doğa bilimleri” ve “tin bilimleri” olarak ikiye ayırdılar. (Özlem, 2017: 23-24.)² Bilimler arasındaki bu keskin “epistemolojik ayırıştırma” bir tarafta betimleme-açıklamaya yönelik yasalı, diğer tarafta anlamaya-anlamlandırmaya/yorumlamaya yönelik yarasız iki karşıt metodolojinin gelişmesine neden oldu. 1- Nomotetik (yasa koyucu) yaklaşım, 2- idiografik (tekil olanı kavrayıcı) yaklaşım. (Marshall, 1999: 322.)

İncelemelerdeki olay ve olgularla ilgili olarak, nomotetik yaklaşımdaki “genel” ve “yasa” olma halinin yerini idiografik yaklaşımda “özgül” ve “biricik” olma hali alır. Paul Veyne’in Türkçeye “Tarih Nasıl Yazılır” başlığıyla çevrilen kitabı bu tür bir ayırımın belirgin şekilde izlenebileceği ideal bir örnektir. Veyne, kitabında, tarih disiplini “idiografik” kategoride değerlendirmekte, “nomotetik” bilimlerden; bilimden, kati bir surette ayrı tutmakta ve bu disiplinin neden bilim olmadığına dair bir tartışma yürütmektedir.

Makalemiz, Paul Veyne’in adı geçen “kitab”ı örneğinde ve ilgili “tema” kapsamında, “iki kültürcü/iki bilimci” ayırışmaya dayalı bu yaklaşımın, bilimin birliği/tekliği³ bağlamında, tarihbilimsel bir eleştirisidir. Ara başlıklarımız

---

²Snow’un 1959’da ortaya attığı “iki bilim” arasındaki ayırışmaya vurgu yapan “iki kültür” (Snow, 2010, 98.) kavramı da bu kapsamda değerlendirilebilir.

³Bilimin birliği konusunun genel yaklaşımları, ontolojik ve epistemolojik olarak iki ayrı başlık altında özetlenebilir. (Cat, 2020), (Erişim: 19.05.2020.)

Veyne'in bu eserinden "alıntı" olarak seçilmiş ifadelerdir. Bu ifadeleri, Veyne'in tezini önerme örnekleri olarak seçtik, değerlendirdik. Konuyla ilgili literatürün tümüne ya da kitabın bütününe (bütün temalara) dair bir araştırma incelemenizin sınırlarını aşmaktadır.

"Fizik ya da Ekonomi Nomografiktir, Tarihse İdiografik" Önermesi

Veyne, "iki bilim/iki kültür" geleneğini izleyerek, "bir yanda, yasalar ve tipler çıkarmayı amaçlayan nomografik bilimlerin diğer yanda "münferit olanla ilgilenen idiografik bilimlerin varlığını vurgular. Tarih disiplini bu kategoride nerede durur? O'na göre, "fizik ya da ekonomi nomografiktir, tarihse idiografik." (Veyne, 2014: 21.) Bu açıklamaya göre, Veyne, nomografiklik ölçeğini "yasalar", "tipler/tipolojiler" çıkarmak; buna karşın, idiografiklik ölçeğini "tekillik" ile belirler. Tarihte çok tipik bir durum var mıdır diye soran Veyne'in verdiği cevap, tarihin tipiklik içermemesi bakımından olumsuzluk içerir:

"Tıp ya da botanik gibi, bir tip -filanca bitki, falanca hastalık- sayfalarca betimleyen bilimler vardır; onların talihli tarafı şudur: İki gelincik, hatta iki suççeği, iki savaş veya Aydınlanmacı mutlakiyet'ten çok daha fazla birbirine benzer. Tarih tipolojiye elverişli olsaydı, bu durum çok uzun zamandır biliniyor olurdu. Muhakkak ki birbirini tekrar eden şemalar vardır, çünkü bir sorunun mümkün olan çözümlerinin kombinasyonları sınırsız değildir." (Veyne, 2014: 166.)

Veyne'e göre, "tarihçi tipik olan karşısında doğa bilimciyle aynı tavrı alamaz. Doğa bilimci bir gelincik gördüğünde "bu tipik bir gelincik" der ve buna ekleyecek pek fazla bir şeyi yoktur. İki gelincik, hatta iki suççeği, iki savaş veya aydınlanmacı mutlakiyetten çok daha fazla birbirine benzer. Tarih, tıp ya da botanik gibi sayfalarca "betimleyen bilimlerden" (Veyne, 2014: 166.) değildir, tipolojiye elverişsizdir. Tarihçi, öncelikle, örneğin, Ptolemaios monarşisinin aydınlanmacı mutlakiyet tipine mi uyduğunun, yoksa belgelerin başka bir yorumunu gerekli kıldığının uzun uzun doğrulamasını yapmak zorundadır. (Veyne, 2014: 168.) Bu süreçteki "kavramsallaştırma", Veyne için bilimselliğin bir parçası değildir. Özetle, her ne kadar idiografikliği bilim kategorisine dahil etse ve tarihi de bu kategori içinde değerlendirse de; Veyne açısından bilimsellik, betimleme-açıklama/nomotetik yaklaşım ile gerçekleşir, anlama-anlamlandırma/idiografik yaklaşım ile değil.

Veyne'nin belirttiği, tarihçinin yanlış anlamlara çare bulmak için buna uygun tipolojiler uydurduğu, ancak bunların da yeri geldiğinde tuzağa dönüştüğü (Veyne, 2014: 176.)⁴ konusundaki eleştirisi ise bilimin doğasını reddetmektir. Zaten

⁴ (Halbuki yukarıda, "tarih tipolojiye elverişli olsaydı" (Veyne, 2014: 166) diyerek bunun imkânsızlığına vurgu yapmıştı.)

kendisinin ifadesi ile tipoloji “yanlış anlamlara çare bulmak” ise, hangi bilim dalı yanlış anlamalara çare aramaktan, tipoloji geliştirmekten kendini soyutlayabilir?

Veyne, tarihbilimde, doğa bilim ölçütleri aramakta, tarihin zaman-mekân-insan boyutunu bilimselliğin dışında değerlendirmekte; tarihbilimin olmazsa olmazı olan, sınıflandırma, karşılaştırma, tipoloji geliştirme ve kavramsallaştırma vb. yönünü ve bu süreçte tarihsel malzemeyle/veri tabanıyla olan ilişkisini vb. nesnellik olarak yorumlamaktadır. (Veyne, 2014: 54.) Weber’in ki de dahil olmak üzere tipoloji üretme girişimlerinin hızla tarihsel monografiler sıralamasına dönüştüğünü, sonuçta bunların eksik ve kullanılamaz olduğunu belirterek (Veyne, 2014: 166.) bu araştırmaları bilim dışına atmaktadır. Ne de olsa monografiler, geneli değil tekili ifade eder ve genel/tümel, evrensel, yasa üretmeye yönelik beklentileri karşılamaya elverişli değildir. Veyne, görünürde,

“Muhakkak ki, birbirini tekrar eden şemalar vardır, çünkü bir sorunun mümkün olan çözümlerinin kombinasyonları sınırsız değildir, çünkü insan taklitçi bir hayvandır, çünkü içgüdüleri vardır, çünkü eylemin de (iktisatta görüldüğü gibi) kendi esrarengiz mantığı vardır; tek bir grev değil bir çok grev olmuştur, keza Yahudi peygamberliğinin dört büyük, on iki küçük ve çok sayıda meçhul peygamberleri vardır.” (Veyne, 2014: 166.)

diyerek, tarihin yazımının zaman-mekân-insan boyutunu da dikkate alıyor izlenimi vermektedir, fakat sonuç itibariyle, konuyu yine doğa bilim merkezli açıklama/nomografiklik ölçütü içinde değerlendirmektedir:

“Fakat nihayetinde her şey tipik değildir, olaylar bitkiler gibi türlerine göre üremezler ve bir tipoloji ancak çok zayıf ölçüde anlaşılabilir, kendini bir tarih lügatine dökümüne –bir başka deyişle, kavrama- indirgiyorsa (“savaş: güçler arasında silahlı çatışma”) ya da kavram enflasyonuna teslim olmuşsa tamamlanmış olur.” (Veyne, 2014: 166.)

Veyne, son çözümlemede, tarihin yazımına yönelik olarak nomografik ölçüt içinde kalarak “doğal bir nesne” aramakta ve fakat bulamamaktadır:

“Tarihte bitki gibi, bir tipoloji ya da sınıflandırmayı mümkün kılacak doğal bir nesne yoktur. (Veyne, 2014: 167.)

Aslında bu alıntılar, Veyne’in, tarihin idiografikliği konusundaki yaklaşımının “öz”ünü de vermektedir.

Doğa bilim ile tarih-toplumbilim arasındaki ayırım ve benzerliklerin, “epistemolojik” ve “metodolojik” çerçevelerinin belirlenmesinde, “tümel” ve “tekil” açıklamalar önemli bir belirleyicilik içermektedir. Özlem (1998: 8-9)’e göre (aktaran Uluocak, s. 77 vd.), bir genel/tümel/evrensel kavram, soyutlama aracılığıyla da olsa, sadece tekillerdeki ortak “nitelikleri”, ifade etmeye elveren bir kavramdır. Durumun mantıksal ve epistemolojik açıdan bu şekilde konumlandırılmış olmasına rağmen, geneli/tümeli/evrenseli düşünmeksizin herhangi bir bilgi faaliyetinin gerçekleştirilebilmesinin imkânsızlığı, bu noktadaki bir açmazı işaret etmektedir.

“Hiçbir Zaman Bilim Olmayacak Tarih” Önermesi

Veyne’e göre, “hiçbir zaman bilim olmayacak tarihin”, (Veyne, 2014: 227), bilimsel olmasının koşulları şudur (Veyne, 2014: 344):

““Bilimsel tarih” tanımlaması çok farklı iki girişime işaret edebilir: Olayları, her birinin ilgili olduğu farklı yasaya göre, bilimsel olarak açıklamak ya da tarihi bir bütün olarak açıklamak, onun anlamlarını keşfetmek, hangi itici gücün onu bütün olarak ilerlettiğini bulmak.” (Veyne, 2014: 344.)

Veyne, her ne kadar, “bilimsel bir tarihin koşulları” başlığında, en azından bunun koşullarına dair bir kapı aralasa da son çözümlemede ulaştığı sonuç bunun imkânsızlığıdır. Veyne, “bilimsel tarih” tanımlamasının çok farklı iki girişime işaret edebildiğine dikkat çekerek bunların, “olayları, her birinin ilgili olduğu farklı yasaya göre, bilimsel olarak açıklamak ya da tarihi bir bütün olarak açıklamak, onun anahtarını keşfetmek, hangi itici gücün onu bütün olarak ilerlettiğini bulmak” (Veyne, 2014: 344.), olduğunu belirtir. Fakat, bu iki yolun da bilimselliğe çıkmadığı sonucuna ulaşır. Zira, “birinci girişimin imkânsızlığını gördük; bu tür bir açıklama ya son derece eksik olacak ya da hiç kullanışlı olmayacaktır. İkinci girişim Marksistlerin girişimidir: Tarihin önemli bir parçasını bütün olarak açıklamak mümkün müdür; bir başka deyişle, 1914-1918 savaşı da, Rus devrimi de, kübist resim de olsa olayın arkasında aynı türden nedenler, yani kapitalist üretim ilişkilerini bulmak mümkün müdür?” (Veyne, 2014: 344.) diye imalı bir soru sorarak bunun da mümkün olmadığına dair cevap verir. Devamında, doğa bilime geçerek, onun tarihçiliğe üstünlüğünü ispatlamaya yönelik bir örnek verir:

“Jeolojide, bir bölgenin yeryüzü şekillerini açıklamak istendiğinde, her çakıl taşının kendine has macerası tek tek incelenmez (şu taş don sonucunda kopmuş, diğerini oradan geçen bir koyun koparmış); erozyonun yapısı ve türünün incelenmesiyle yetinilir,

(...)

Aynı şekilde tarihte de neden kategorilerinden birinin, iktisadın, diğerlerine nispetle çok daha güçlü etkileri olduğu, diğer nedenlerin muhakkak ki onun üzerinde etkili olabileceği, ama bu etkilerin yine de sınırlı kalacağı kabul edilir.” (Veyne, 2014: 344.)

Marksizmin, “yalnızca bir varsayım, ama makul bir varsayım” olduğunu belirten Veyne, her şeyin bir “olgu” meselesine gelip dayandığına değinip, (ki, olgular da nesnel bağlar içerir, Veyne, 2014: 54.) “belirli bir neden kategorisinin sürekli olarak diğerlerinden daha yaygın etkileri olabilir mi?” diye sorar. Bunun cevabı, Jeolojide evet, tıpta daha çok hayırdır. O’na göre, tarihte “belirleyici bir kategori” olması gerekseydi, bunun iktisat olacağını düşünmek akla yakın olurdu. Fakat diğer faaliyetlere göre bunca önemi olan iktisadi faaliyetin, diğerlerine

hükmetmeye, yani onları açıklamaya kadar işi vardırıp vardiirmedığını ise henüz bilmiyoruz. (Veyne, 2014: 344.) Bütün bu açıklamalar; Veyne’i, tarih disiplininin bilimselliğini yadsımaya götürür.

“Bilimsel Tarih Neden İmkânsızdır” Önermesi

“Bilimsel tarih neden imkânsızdır?” başlığında, (Veyne, 2014: 345.) Veyne, iktisadi üretim ilişkileri en azından kabaca, güvenilir bir neden olsaydı ya da en azından kabaca beklentimize uygun sonuçlar doğursaydı, Marksizm haklı olur, tarih de bilim olurdu diye yazar. Mesela, devrime yol açan nedenler (proleteryanın tutumu, milli özellikler, partinin genel çizgisi) makul sınırlar içinde değiştiği süreçte devrimin kesin olması gerekirdi; belirli bir altyapıya (kapitalizm) çeşitli üstyapıların cevap vermesi gerekirdi -herhangi bir üstyapı (mesela destan) değil belirli bir üstyapının (gerçekçi roman ya da kaçış romanı)-. Kaldı ki, Marksizm hiçbir zaman hiçbir şeyi ne öngörmüş ne de açıklamıştır. (Veyne, 2014:345-346.) Veyne, böylece, tarihsel-toplumsal gerçeklikten doğanın diyalektiğine vb. dair pek çok tema üzerine çözümler yürüten, bunu yaparken de kendi içinde bile çeşitli ekollere ayrılan Marksist külliyyatı göz ardı etmektedir.

Öncelikle belirtilmesi gerekir ki, Marks’ın incelediği bütün tarihsel-toplumsal olay ve olgular Marks’tan önce de vardı. Marks’ı önceki-öteki araştırmacılardan ayıran O’nun “diyalektik yöntem”idir. Ollman’ı izleyerek, diyalektik olmayan araştırmalarda küçük bir parçanın diğer parçalarla ilişkisi incelenerek bütünü inşa edilmesinin aksine, diyalektik bir araştırmada önce bütünlüyle yani, sistemle başlanıp parçanın bütün içinde nasıl bir yer tuttuğu araştırılıp ve başlangıç noktası olan bütüne ilişkin sağlam bir kavrayışa ulaşılmasını temel bir farklılık olarak belirtir. Marks’a göre, kapitalizm, bir başlangıç noktasıdır ve kapitalizme dair incelenen herhangi bir şey için bir sıçrama tahtasıdır. Bu yöntem üzerinden kapitalizmi açıklayan Marks’a göre sistem, kendi içinde zorunlu koşullarının ve sonuçlarının etkileşimiyle toplumsal süreçleri de kapsar. (Ollman, 2015: 33.)

Bir yandan, tekillik ve özgüllük içeren, doğal olarak tümele/genele/evrensele dair yasalar üretemeyen “mikro ölçekli” monografik incelemeleri bilimin dışına atan Veyne’in; diğer yandan, Marks’ın tarihsel ve diyalektik materyalizmi ya da Weber’in ideal tipolojileri/modelleri gibi, “tarihi açıklama”yı (Veyne, 2014: 344.) amaçlayan “makro ölçekli”, bütüncü modellere/tiplere/şemalara vb. yönelik bakışı da olumsuzdur ve bu olumsuzluk tarihin bilim dışına itilmesinin bir başka gerekçesidir:

“Tarihçi, açıklayıcı bir şemayı genellemeye, ondan bir teori elde etmeye çalışırsa, şemanın elinin altında kaybolacağını deneyimle bilir. Kısacası tarihsel açıklama, bir kereliğine ve kesin olarak çizilmiş yolları izlemez; tarihin anatomisi yoktur, orada “yumuşağın serti” bulunmaz.” (Veyne, 2014: 346.)

(...)

“Bundan tarih diye bir bilimin olamayacağı sonucu da çıkar, çünkü bilimin mümkün olması için determinizmin var olması yetmez. Bilim ancak, (bitmez tükenmez ayrıntıları dolayısıyla her yerde izlenemeyen) evrensel determinizmin daha genel küme etkileri ortaya koyduğu ve modellerin ya da baskın sonuçların bu makroskopik sonuçlara uygulanan kısaltılmış bir yöntemle deşifre edildiği ve işlenebildiği alanlarda mümkündür. (Veyne,2014: 347.)

Söz konusu alanda determinizm bu etkileri taşıyorsa şifre çözmek imkânsız, ilgili bilim de mümkün değildir.” (Veyne, 2014: 348.)

Veyne’in “bilimsellik ölçütü” doğa bilimlerini insan bilimlerinden ayırmaya, daha ileri aşamada insan bilimlerini bilimsellikten ayırıp sanatsallık içinde değerlendirmeye yeterli midir? “Bilimsellik” söz konusu olduğunda Moles’ın, Veyne ile aynı fikirde olmadığı sonucunu çıkarırsayabiliriz.

Moles’e göre, “belirsizin bilimleri” (insanbilimleri) “sert bilimlerden” (doğa bilimlerinden), daha ileri bir konumdadır. Fizik, kimya, astronomi, hatta biyoloji gibi, kesin oldukları ve kavramları iyi belirlenmiş olduğu için “sert” olarak nitelendirilen bilimler, adlarını gasp etmişlerdir. Moles’a göre:

“Bunların taraftarları, bizi çevreleyen olgular kütesinde, “en kolayından başlanır” şeklindeki, iyi bilinen heuristik ilkeye göre- maddileştirilmiş birimlerle “ölçüm”ü apaçık olan olguları seçerek inceleme yoluna gitmişlerdir ve kendi ifadelerinin göreceli kesinliğinden yararlanan bir kavramlar mimarisi oluşturmuşlardır. Onları izleyenler, başka şeylerin yanı sıra, kesinlik fikrini genişletmişler ve kendilerini ilk tutumlarında rahatlatan dikkat çekici başarılar kazanmışlardır; fakat doğanın maddi yanları dışında kalan ve “bilimleri”nin bir kenara bıraktığı tüm diğer olgular hakkında yeterli bir epistemolojik çaba harcamamışlardır.

İnsan bilimleri, *başlangıçtan beri*, belirsiz olgularla ve muğlak kavramlarla karşı karşıya gelmişler ve onları, bu halleriyle ele almak zorunda kalmışlardır. Bu amaçla, belirsizin ve olası olanın bir mantığını ve bir epistemolojisini (örneğin “ölçekler”) geliştirmek ve bunları pekin bir tarzda kullanmak gereğini hissetmişlerdir; kuşkusuz bunun böyle bir girişimin içsel olarak kapsadığı tüm rizikoları hiçbir zaman engellemediği ortadadır.

Ancak, izledikleri bu yol nedeniyle, kendilerine önerilen alanın gözlenebilir ve tekrar eden olgularından hiçbiri konusunda -ifade edilmiş veya edilmemiş- hiçbir zaman şöyle ya da böyle, tümenden-sahiplenme iddiası taşımamışlardır. Demek ki, bilgi planında, *karmaşık olgulara* ve dolayısıyla değişken, rastlantısal, dış hatlarında belirsiz olan ve insanın mücadele etmek durumunda olduğu günlük evrenin dokusunu oluşturan olgulara yaklaşmak bakımından, daha iyi donatılmış bir durumdadırlar.

Epistemolojik açıdan, belirsizin bilimlerini temsil eden insan bilimleri, demek ki, gerçeklikte bu planda, sert bilimlerden *daha ileri* bir

durumdadırlar ve genelde BİLİM'e dünyanın zenginliğini karşılamak için gerekli akıl yürütme biçimlerini ve araçlarını sağlayabilecek bir konumdadırlar." (Moles, 2012: 321-322.) (Vurgular Moles'in)

Konuya, belirsiz-sert, ileri-geri vb. dikotomisi içinden bakarsak yine iki bilimci/iki kültürcü yaklaşım içinden bakmış oluruz. Bu bakımdan, biz, "bilimin birliği/bilimin tekliği" yaklaşımı kapsamında; bu tür bir ayırımı doğru bulmuyor, fakat, Moles'in, "belirsizin bilimleri" kavramsallaştırması ile ileri sürdüğü yeni bir yaklaşım önerisini önemsiyoruz. Bilimin birliği içinde değerlendirildiğinde, Cartwright'ı izleyerek, denilebilir ki, gerçek yasa yoktur, en iyi şekilde "ceteris paribus" genellemeler vardır -yalnızca özel koşullar altında, genellikle ideal koşullar altında olan- genellemeler. Sorun şudur ki, her denklem bir "ceteris paribus" yasasıdır. (Cartwright, 1983: 46.)

"Tarihsel Kavramlar Tuhaf Araçlardır" Önermesi

Veyne'in yaklaşımıyla, tarih tekilin tümeller aracılığıyla benimsenmesidir. (Veyne, 2014: 175.) Tekil olan Peloponnes Savaşı'nın, tümel kavramsaldaki karşılığı "savaş"tır, ki Veyne'in deyimiyle, "savaş bir ideal tip"tir, onu Ortaçağ'daki "özel savaş"tan, anarşiden, gerilladan ya da "Yüzyıl savaşları"ndan ayırt etmek gerektiği zaman bunun farkına varılır. (Veyne, 2014: 175.) Bizce, "savaş" tipolojisi, elbette ki, zaman ve mekânsal açıdan farklılıklar taşıyabilir (ilkel çağlardaki ile uzay çağındaki savaşların teknolojileri, etki kapasitesi vb. farklılaşır ya da farklı coğrafyalarda tarihsel toplumsal gerçekliğe göre farklı şekillerde gelişebilir) ama olay ve olgusal olarak "savaş" tekrarlanmaktadır. Fakat Veyne bunlarla ilişkili değildir; "muhakkak ki, birbirini tekrar eden şemalar vardır"; diyerek buna, "tek bir grev değil bir çok grev olmuştur" diye örnek eklese de; Veyne, tarih üreten insana özgü "tarihsel birikim" değil, doğaya özgü "doğal bir nesne" aramaktadır. Ne de olsa, "olaylar, bitkiler gibi türlerine göre üremezler". (Veyne, 2014: 166.) O'na göre; tarihte, bitki gibi, hayvan gibi, bir tipoloji ya da sınıflandırmayı (yukarıda; tarihin yazımında, ideal tip aracılığı ile sınıflandırmaları yapılmasını eleştirmesiyle çelişecek bir şekilde) mümkün kılacak doğal bir nesne yoktur. (Veyne, 2014: 167.) Halbuki Moles'in doğa bilimlerine yönelttiği eleştiri tam da bu bilimlerin "doğal nesne" ölçütü içinde kalıp, insanlığa dair belirsiz olay ve olgulara kayıtsız kalmaları, denilebilir ki, insan bilimlerindeki gibi risk almamalarıdır. Veyne' göre:

"Tarihsel kavramlar tuhaf araçlardır", bütün tanımları aşan bir tanımla yüklüdürler ve bu sayede anlamayı sağlarlar; yine aynı sebepten sürekli yanlış anlamaya çanak tutarlar.

(...)

Özellikle tarihte kullanılan kavramlar, gerek fizik ya da iktisat gibi tündengelimli bilimlerinden, gerek biyoloji gibi gelişim halindeki bilimlerinden çok farklıdır. Güç, manyetik alan, talep esnekliği, kinetik

enerji bunları inşa etmeyi sağlayan bir teoriyle mükemmelen tanımlanmış soyutlamalardır". (Veyne, 2014: 179.)

Veyne'e göre, "tarihsel kavramlar" (kent, devrim) paradoks barındıran kavramlardır. (Veyne, 2014: 180.) Devrim ya da kent daha önce bilinen bütün devrimlerden ya da kentlerden yapılmıştır. Gelecekteki deneyimlerimizden gelecek zenginliğe kesinlikle açıktır ve bunu bekler. (Veyne, 2014: 181.) Ampirik bir kavram hiçbir şekilde tanımlanamaz, sadece açıklanabilir. Aynı nesneyi belirten isim altında asla kesinlikle emin olamayız. (Veyne, 2014: 182.) Tehlikenin nerede olduğu açık: sınıflandırıcı kavramlar. (Veyne, 2014: 185.) Kavram tarihsel bilginin önünde engeldir, çünkü tarihsel bilgi betimleyicidir; tarihin açıklayıcı ilkelere değil, şeylerin nasıl olduğunu söylemek için kelimelere ihtiyacı vardır. (Veyne, 2014: 190.) Tarih kitabı, sürekli değişen bir hakikat ile sürekli anakronik kavramlar arasındaki bir muharebenin meydanıdır. (Veyne, 2014: 193.)

Moles'ın yaklaşımını da dikkate alarak, kent ve devrimin tarihsel kavramlar oldukları ile başlarsak, bizce bu ve benzeri kavramların tarihselliği de tartışılabilir, bunu aşağıda savaş, devrim tipolojileri örneğinde tartışacağız. Konumuzla doğrudan ilişkisi bakımından değerlendirildiğinde, Veyne'e, kavramın, tarihsel bilginin önünde neden engel olduğunu sorduğumuzda aldığımız cevap, 1- "tarihsel bilginin betimleyici" olduğu, 2- "tarihin açıklayıcı ilkelere değil" ve 3- şeylerin nasıl olduğunu söylemek için "kelimelere ihtiyacı" olduğudur. (Veyne, 2014: 190.) Böylece kullanılan kelimelerde, "iki bilimci/iki kültürcü" bir sınıflandırmanın olduğu ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, literatürü takip edersek, nomotetik bilimler, betimleyici ve açıklayıcı, idiografik bilimler anlamacı ve anlamlandırıcı/yorumlayıcıdır. Buna göre, Veyne, 1- betimleyici ve anlamacılığı ayrı kategoride değerlendirip, 2- tarihin yazımının, "açıklayıcı"/idiografik değil "betimleyici"/nomotetik olduğu sonucuna ulaşmış ve 3- tarihin yazımına dair beklentisini, "nasıl olduğunu açıklayacak kelimeler"e getirerek, tarih disiplinini nomografik bilimler içinde değerlendirmiş olur.

Veyne'e göre, tarihyazımı bizim anakronik yanlış anlama eğilimimize karşı sürekli bir mücadeledir. (Veyne, 2014: 187.) Veyne, tarihin yazımının tarihi, bir yanıla "anakronizm"ler tarihi değil midir diye sorar:

"Kavram enflasyonuna bir kere düşüldü mü, her yerde baroklar, kapitalizmler, *homo ludens*'ler bulunur ve Marshall Planı ezeli politikanın bir tecellisi olup çıkar. Tarihyazımının tarihi bir yanıla, hazır fikirlerin neden olduğu anakronizimlerin tarihi değil midir?" (Veyne, 2014: 166.) (Vurgu Veyne'in)

Veyne'in, yukarıdaki sorusuna cevabımız, hayır, değildir. Veyne'i izleyerek, elbette ki,

"Olimpiyat yarışları oyun değildi, antikçağın felsefi tarikatları ekol değildi, kişisel tanrıçılık tektanrıçılık değildi, Romalı azatlı köleler grubu yeni doğmakta olan burjuva sınıfı değildi, Romalı şövalyeler bir sınıf değildi, eyalet meclisleri kent-devletlerin imparator tarafından izin verilmiş dinsel

kuruluşlarıydı sadece, hükümetle eyaletler arasında aracı yapılar değil... (Veyne, 2014: 176.)”dir.

Veyne'nin buna dair bir başka örneği Yunan milliyetçiliğidir. Veyne, milliyetçilik kavramının eski Yunan ve Roma ilişkisini bir yandan daha iyi anlaşılmasını sağlarken bir yandan da anlamaya engel olduğunu vurgular. Bu engel Yunan-Roma ilişkisini, XIX. Yüzyıl milliyetçilik kavramı ile ilişkilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. (Veyne, 2014: 177-178.).

Veyne, tarihin yazım süreciyle ilgili olarak anakronizme düşülebileceği endişesi taşımasına bizde katılıyoruz. Fakat, hangi tarihbilimci böyle bir anakronizme düşebilir ya da anakronizme düşen tarihbilimci midir? Tarihbilimcinin anakronizme düşmemek için bulduğu “ad hoc” tipler ise, iki kültürü aşan, “tekil bilim”in doğasında var olan olay ve olguları hem betimlemeye/açıklamaya hem de anlamaya/anlamlandırmaya dair metodoloji geliştirme ile ilgilidir. Buradaki endişe sadece tarihin yazımını değil; veri tabanı, “doğal nesne”/doğa bilim olmayıp, toplumsal-tarihsel gerçekliğe dair “olay ve olgular”/insan bilim olan tüm bilim dallarını ve inceleme alanlarını kapsamaktadır. Bu kapsamda; Veyne'in yaklaşımına göre değerlendirilirse, doğa bilimdeki “doğal nesne”nin insanbilimlerindeki kavramsal karşılığı “tarihsel nesne” olur. Fakat, Veyne'e göre, “tarihsel nesne, ne olması istenirse o olur ve eşdeğerli binlerce kıstasa göre yeniden kesip biçebilir” (Veyne 2014: 167.) Veyne, burada, aşağıda “olay örgüsü” kavramında da irdeleneceğimiz üzere, “bilim”den, tarihbilimden değil, başka bir şeyden (roman, hikâye, senaryo vb.) bahsediyor olsa gerek.

“Teoriler, Tipler, Kavramlar Hep Aynı Şeydir: Olay Örgüsünün Hazır Özetleri” Önermesi

Tipoloji(ler) konusundaki eleştirisine gelince, “itiraf etmek hoş değil ama”, der Veyne, buna, “Weber'in tipolojileri de dahil”dir: (Veyne, 2014: 166.)

“Teoriler, tipler, kavramlar hep aynı şeydir: Olay örgüsünün hazır özetleri. (Veyne, 2014: 168.) Dolayısıyla tarihçilere teorilerin ya da tiplerin kurulmasını ya da bunların kullanılmamasını şart koşmanın bir yararı yok; onlar öteden beri bunu yapıyorlar ve ağızlarını açtıkları anda başka türüsünü yapmaları mümkün değildir. Ve başka türüsünü yapabilecek kadar ilerlemiş değiller.” (Veyne, 2014: 168.)

Tiplerin aslında kavramlardan başka bir şey olmadığını (Veyne, 2014: 169.) belirten Veyne, Weber'in geliştirdiği “tipolojiler/ideal tipler” de dahil olmak üzere tipoloji geliştirmeyi eleştirir.

Belirtilmelidir ki, tarih ve sosyoloji alanları arasındaki ilişki, Weber'in sosyolojisi açısından bakıldığında, hermeneutik “biricik ve tekil olayları vurgulayan idiografik” bilimlerle “genel açıklamalı yasa modelini kullanan nomotetik” bilimler arasındaki bütünselliğin kurulma çabası üzerinden

tanımlanmaktadır. Weber'in bütünselci epistemolojisinin en önemli yönü bu iki alan arasında kurduğu bilgi kuramsal anlayışında yatmaktadır. (Uluocak, 2012: 184.) Özlem'e göre, "Max Weber'in bilim kuramını ve sosyolojiyi temellendirmesini bir çerçeveye oturtabilmek için, şu üç etkenler topluluğuna betimleyici bir anlatımla özlü olarak yer verme gereği vardır: 1- Kuramın felsefi temellerinde yer etmiş olan Yeni Kantçı Rickert'in bilim felsefesinin ana çizgileri; 2- Max Weber'in Alman Tarih Okulu'na bağlı tarih felsefesinin ve tarih kuramının bazı yönleri; 3- sosyolojik bilgi eleştirisi döneminde Comte sosyolojisine yöneltilen felsefi eleştiriler." (Özlem, 2017: 28-29.)

Veyne, tarihin yazım sürecine dair itiraz ettiği "tip/tipoloji" olmadan tarih nasıl yazılır? Şöyle ki, "Fransız Devrimi" bir tip değildir, fakat "devrim" bir tiptir. "Model" terimi ile "tip" terimi özdeştir ve Weber'in ve çağdaş sosyologların "modeller" yazacakları yerde "ideal tipler" diye yazmaları da bu anlamda tutarlıdır. Aslında, özgüllüklere bağlı tarihçilerin bile her zaman modeller/tipler kullandıklarını söylemek yanlış olmaz. (Burke, 2000: 27.) "Makroskopik sonuçlara uygulanan kısaltılmış bir yöntemle deşifre edilmesi" bağlamında, "Fransız Devrimi", devrim tipolojisinin örneğidir. "Waterloo Savaşı", savaş tipolojisinin örneğidir.

Bizce; bilim, model/tipoloji üretmezse betimleme-açıklama, anlama-anlamlandırma yeteneğini yitirir. Mesela "feodalizm"den "kapitalizme" geçiş gibi (ki, iki farklı model/tip(oloji)den bahsediyoruz) karmaşık değişim süreçlerinin temel niteliklerini belirlemede yararlı olabilir. Bu etkiler, Veyne'in betimleme-açıklama denkleğinden farklı olarak; Burke'e göre, "elbette betimseldir ve değişimin nasıl olacağını açıklamaz" ama çağdaşlaşma model ya da kuramında yapıldığı gibi, "değişimin tipik evrelerini teşhis etme" girişimlerinde de bulunulmuştur. (Burke, 2000: 30.)

Model/tip geliştirmeye dair Collingwood'un ifadesi "şemalar ve kalıplar" olarak adlandırma şeklindedir ve bunu "çekmeceleme sistemi" olarak tanımlar. (Collingwood, 2005: 100.) Halbuki, aksine, insanbilimlerini rasyonel bilginin yeni bir alanı olan "belirsizin bilimleri" olarak nitelendiren Moles, (yukarıdaki alıntısını da akılda tutarak değerlendirildiğinde, -Moles, 2012: 322.-) şematikleştirmenin önemine ve bilimsellik ile olan "olmazsa olmaz" ilişkisine vurgu yapar. "Bilimsel düşüncenin daima şematik olduğu, ancak ve ancak bütünü temsil etmek üzere seçilen parçalara, yani örneklere dayandığı (Moles, 2012: 31.)"nı ifade eder. Goblot'nun, "düşünmek, şematize etmektir" ifadesine atfen, "insan zihninin dünya üzerinde etkili olmak üzere kendi işleyişinde herhangi bir yararının olabilmesi için, dünyanın indirgenmesi, şematikleştirilmesi yönünde çalışmasının gerekliliğini" öne sürer. Moles ulaştığı sonuçta, Goblot'nun yukarıdaki ifadesine ek yapar: "Düşünmek, şemalaştırmaktır ve şemalaştırmayan, düşünmemektedir, hiç olmazsa işlemsel bir tarzda." (Moles, 2012: 324.) Bu yaklaşım, tarihe bütüncül yaklaşımların geliştirdiği kavramsallaştırma, model/tip geliştirme girişimlerine karşı yürütülen tarihi "şematize etme", "kalıplara sokma" şeklindeki indirgemeci eleştirilere de bir cevap niteliğindedir. Halbuki, Veyne, bilimsellik ölçütünü doğa bilimselliğinin "nomografik-yasa/kanun" kesinliği ve bunu insan bilimlerinin

idiografik karşılığı üzerinden kurguladığı için, “olay örgüsü”nün hazır özetleri olarak tanımladığı teori, kavram, model, tip gibi bilimselliğin temel açıklama modellerini de bilim dışına atmaktadır.

Vayne’in “olay örgüsü” vurgusu tarihin yazımı açısından ne anlama gelir? Olguların tek başlarına bulunmadığına, nesnel bağlantıları olduğuna dikkat çeken Veyne’e göre,

“Tarihin dokusu olay örgüsü denilen şeye benzer. Maddi sebeplerle amaçlar ve rastlantıların, son derece insani ve pek az “bilimsel” bir karışımıdır. Tarihçinin hayattan keyfine göre kesip aldığı ve olguların kendi nesnel bağlantılarını ve görece önemlerini barındıran bir dilimdir.” (Veyne, 2014: 54.)

Olay örgüsü terimi, tarihçinin çalıştığı şeyin bir drama ya da bir roman kadar “insani” olduğunu hatırlatmak gibi bir faydası vardır. Veyne için, tarih disiplini, insaniliğinden dolayı ya da tersten okursak doğa bilimsel olmadığından dolayı bilimsel olamaz. Tarihsel olarak “Feodal toplumun ortaya çıkışı”nın ya da “II. Felipe’nin Akdeniz siyaseti” ya da bu siyasetin epizodundan başka bir şey olmayan “Galileo devrimi” edebi olarak “Savaş ve Barış” ya da “Antonius ve Kleopatra” aynı kategoride değerlendirilir. Olay örgüsü, değişik, geçici ritimlerden alınmış enine bir kesit, spektral bir analiz olabilir. İnsanıdır ve determinizmin bir parçası olamaz. (Veyne, 2014: 54-55.)

Fulfort, “olay örgüsü”nü “büyük anlatı”lar bağlamında değerlendirir. Toynbee’nin “A Study of History/Bir Tarih Çalışması” başlıklı (1. cildi 1934, son cildi 1961’de yayımlanan) 12 ciltlik eseri örneğinden hareketle, “olay örgüsü”, der; “bir tür anlatı düzenini temsil ediyor.” (Fulfort, 2014: 34). Fulfort, devamında şöyle bir soru sorar:

“Ya tüm önemli medeniyetleri, gelişimlerinde çeşitli paralellikler bulmaya çalışarak incelerseniz? Tarihin tamamında bulunan bir örüntü mü keşfetmiş olursunuz?” (Fulfort, 2014: 34.)

“Toynbee binlerce olguyu anlamlı bir kalıp içine sığdırıp bunlardan insan davranışları hakkında dersler çıkaran bir tarih çalışması, bir “büyük anlatı” yaratmıştı.” (Fulfort, 2014: 28. Diğer örnekler için bkz. Age.: 2. Bölüm.)

Fulfort, bu tarz makroskopik tarih çalışmalarını “büyük anlatı” olarak değerlendirir ve onları “tarihin örüntüleri” olarak yorumlar. (Fulfort, 2014: 27.) Buradaki olay ve olguları inceleyen tarihbilim(c)i nin yaptığı şey, (eğer olay ve olgu anlatısından veya tüm barındırdığı sorunlarla vakanüvislikten değil de tarihbilim ve tarihbilimcilikten bahsediyorsak) Veyne’nin yazdığı gibi görünen olay ve olguyu “öyküleme” ya da Fulfortun kitabının alt başlığındaki vurgu ile “hikâyecilik” değil, görünen olay ve olgunun arkasındaki görünmeyen(ler)i “çözümleme”, belirsizin bilimini yapmaktır. Doğa bilimlerinin doğanın maddi yanları dışında kalan olgulara ilgisizliğinden farklı olarak, insan bilimleri, belirsiz olgularla ve muğlak kavramlarla karşılaşarak onları, bu halleriyle ele almak zorunda kalma risklerini

başlangıçtan beri taşımaktadır. Bu “epistemolojik çaba” bizi Marks’ın ifadesi ile, zaten görünen gerçek olsaydı bilime gerek kalmazdı görüşüne getiriyor:

“Eğer nesnelerin (şeylerin) görünüşleriyle özleri arasında hiçbir farklılık bulunmuyorsa, bu durumda, bilim de gereksizdir.” (Akt. Woolgar, 1999: 41.)

Bu kapsamda değerlendirildiğinde, aslında, iktidar kavgalarından, toplumsal denetime, iktisadi krizlerden, salgın hastalıklara vb. tarihsel-toplumsal gerçekliğe karşılık gelen olay ve olgular (“tarihsel nesne”ler) tekrarlanabilirler ve biricik değillerdir. Buradaki sorun; bilimin, olay ve olguyu/görüneni, görüldüğü gibi değil (tekillik ve tekrarlanamazlık) onun ardındaki tarihsel-toplumsal gerçeklikleri/görünmeyenleri de görünür (olay ve olgu olarak tekil olmayan ve tekrarlanan savaş(lar), devrim(ler) vb -Veyne’nin grev(ler) örneği de dahil olmak üzere- modeller/tipler) kılmasıyla ölçüldüğünde (aksi taktirde bilime gerek olmazdı) yukarıdaki iki bilimci/iki kültürcü yaklaşımdan, yani nomotetik ve idiografik ayırımdan, farklı sonuçların ortaya çıkabileceğidir.

Sonuç

Bilimin, tekil/yalın bilimin, bir yanda betimleme-açıklamaya yönelik, yasalı, “doğa bilimleri” diğer yanda anlamaya-anlamlandırmaya yönelik, yarasız “tin-insan bilimleri” olarak ikiye ayrılması geleneği, bilimi “iki kültürcü/iki bilimci” bir yaklaşımın içinde açmazlara sevk etmektedir. Veyne’in, bu yaklaşım üzerinde yürüyerek yazdığı “Tarih Nasıl Yazılır?” kitabında da görüldüğü üzere, bilim bu denli keskin bir “epistemolojik ayrışma” ile tanımlanabilir mi? Bilimin doğasında var olan, “ontolojik” ve “metodolojik” farklılıklar “epistemolojik” birliğin önüne mi geçiyor? Sorular çoğaltılabilir.

Bu sorulara cevaben, tekil/yalın haldeki bilimde, olaylar ve olgular arasındaki sebep-sonuç ilişkileri, ister nomotetik “betimleme-açıklama”, ister idiografik “anlama-anlamlandırma”, isterse ikisi bir arada çözümlensin, aranılan nedenselliğin genel ya da tikel veya tekil olduğuna bakılmaksızın, her disiplin “bilim” kimliği kazanır. Çünkü “nedensellik analizinde”, daima bilimin, tekil ve yalın haldeki bilimin, temelinde yatan soyutlama (somutu soyutta kurma) işlevi bulunur. (Divitçioğlu, 2004: 15.) Bu bağlamda, varsayılan iki tür bilim arasında ilkece bir fark olmadığını da akılda tutarak (Kincaid, 1990: 70.) “tarihin nasıl yazılacağına” dair, bilimde iki kültürcü/iki bilimci yaklaşımının (literatürdeki nomotetik ve idiografik ayrışımının) aşılması gerektiğini vurguluyor, tarihin yazımının da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini öngörüyoruz. Bu yaklaşım bizi bilimin birliği/tekliği bağlamında “tarihbilim”e götürür.

Kaynakça

- Burke, P. (2000). *Tarih ve Toplumsal Kuram*, Mete Tunçay (Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Cartwright, Nancy, "The Truth Doesn't Explain Much", *How the Laws of Physics Lie*, Oxford: Clarendon Press, New York: Oxford University Press, 1983, s. 43-54.
- Cat, J. (2017, August 16). The Unity of Science. Retrieved May 29, 2020, from <https://plato.stanford.edu/entries/scientific-unity/#EpisUnit>.(Erişim: 19.05.2020.)
- Collingwood, R. G. (2005). *Tarihin İlkeleri ve Tarih Felsefesi Üstüne Başka Yazılar*, Ahmet Hamdi Aydoğan (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Fulfort, R. (2014). *Anlatının Gücü, Kitle Kültürü Çağında Hikâyecilik*, Ezgi Kardelen (Çev.), İstanbul: Kolektif Yayınları.
- Kincaid, H. (1990). "Defending Laws in the Social Sciences", *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 20, No. 1, 56-83.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Moles, A. (2012). *Belirsizin Bilimleri: İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji*, Nuri Bilgin (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ollman, B. (2015). *Diyalektiğin Dansı: Marx'ın Yönteminde Adımlar*, Cenk Saraçoğlu, (Çev.), İstanbul: Yordam Yayınları.
- Özlem, D. (2017). *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*, İstanbul: Notos Yayınları.
- Snow, C. P. (2010). *İki Kültür*, Tuncay Birkan (Çev.), Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Uluocak, Ş. (2012). *Doğa Bilimleri Kültür Bilimleri Ayrımında Sosyolojik Açından Kuramlaştırma Sürecinin Tartışılması*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Veyne, P. (2014). *Tarih Nasıl Yazılır?* Nihan Özyıldırım (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Woolgar, S. (1999). *Bilim: Bilim İdesi Üzerine Sosyolojik Bir Deneme*,. Hüsamettin Arslan (Çev), İstanbul: Paradigma Yayınları.